

Malapropismi fl Ilsien Malti

Ta' ALBERT M. CASSOLA

MIN fil-professjoni tiegħu jkollu x'jaqsam ma' ċerta klassi tal-poplu ma jistax ma jinnotax kif xi drabi l-bidwi, is-sajjied, is-suldat, il-kamrier, ir-raġel tas-sengħa, ighawweġ għadd ta' kliem li l-biċċa l-kbira jkun ta' nisel barrani.

Hekk l-avukati u t-tobba mal-klijenti tagħhom, il-kappilani mal-parruċċani, l-impjegati li jhabbtu wiċċhom ma' sezzjoni ta' nies neqsin mill-kultura u, iktar u iktar, mill-iskola.

Niftakar mill-esperjenza tiegħi bhala Assistent Almunier fid-Dipartiment tas-Saħħa l-intervisti li kont nagħti lil hafna li kienu jidbġu l-isptar u li kienu jkellmani fuq l-istat finanzjarju tagħhom.

M'għandniex xi ngħidu, intervista lil persuna li jeħtiġilha tidhol l-isptar jew li għadha kif harġet minnu ma fiha l-ebda gost. L-iktar meta dik l-istess persuna tkun tinsab fi stat hażin mhux biss minn saħħitha imma wkoll mill-flus. Kienu jkunu każi, neħhi xi haġġ li jahseb li se jbeilagħlek ir-ross bil-labra, li aktarx iqanqlulek qalbek u xi drabi jqabbżulek id-dmugh.

Imma fl-istess hin kultant kont issib min igħiehek titbissem f'qalbek bil-mod li jfisser ruħu u bil-maniera li juża kliemu.

M'iniex ingħid għali-injoranza tar-regoli tas-sintassi, jew għan-nuqqas tar-regoli grammatikali; qiegħed nalludi għall-mod li jesprimu ruħhom; mod li jekk ma tkunx indorri bih għax għamilha magħhom, għall-ewwel mhux dejjem tifhmu malajr.

Apparti l-fatt ta' pronunzja raħlija f'ċerti każi, tiltaqa' ma' wħud li, ibda biex, ix-xbur jafuħom aħjar bil-festa ewlenija li tiġi fibom milli b'isimhom veru. Bħalma, ingħidu aħna, ix-xahar tal-Vitorja, ix-xahar tal-Milied, ta' Santa Marija u bekk. Imma dan nittama li għad ikollu ż-żmien nikteb fuqu fit-tul li jisthoqqlu.

Hekk ukoll, u anki hawn nispera li għad jirnexxili niġborhom, il-frazzjiet u l-espressjonijiet li jużaw ingħidu.

Did-darba bi hsiehni nsemmi numru ta' kliem li l-lingwaġġ popolari għamillhom tiegħu billi ha l-kelma t-tajba u, bla ma jaf, hażzinha; għalhekk il-popolin juża kliem li ma ssibux f'haġq min għandu kultura. Kliem imqalleb, imdawwar, imfarrak. U dan minħabba dawk il-fenomeni lingwistiċi li, wara kollox, issibhom ukoll fil-provinċji tal-pajjiżi kollha. Studjajna meta konna l-iskola kemm jinsabu impuritajiet fil-lingwa. Kemm hemm, fi kwa-

lunkwe lsien, kliem barranin użati flok dawk korrispondenti fil-lingwa, jiġifieri l-barbarismi. Kemm kliem qadim (id-dnub tal-Puristi) li l-lum bidel it-tifsir tiegħu jew li ntilef mill-użu, jiġifieri l-arkaismi. U, kif semmejna fuq, il-provincjalismi u għadd ta' sgrammatikaturi oħrajn.

Barra minn dan insibu fil-Malti kliem li ġej minn ilsna obra bil-konsonanti paragoġika *n* miżjuda fit-tarf, bħal fil-kliem *kafen*, *blun*, *raġun*. Xi drabi nsibu wkoll it-terminazzjoni *q*, bħal fil-klejma negattiva *leq*, biex jagħtiha l-enfasi.

L-istess it-taqlib tal-konsonanti li, b'rihet dak il-fenomenu li nsibuh b'Metatesi, jintuża l-bieċa l-kbira mill-illitterati li flok *trasport* iġhidulek *straport*, flok *wieqfa* iġhidu *wiefqa*, flok *bkejna* (għerq tal-verb: b-k-j) iġhidu *kpejna* bil-lehen artab *p* flok il-vuċi qawwija *b*. Insibu wkoll min iġhid, kif isemmj Annibale Preca fil-“Malta Cananea”, *pirċieda*, *pirjiet* u *pirtieja* fis-sens tat-taljan *proteggere*.

Imma s'hawnhekk iġġaddi.

Fejn ikollok titbissen, inqar jekk ma jkollokx qalb id-daħk, huwa meta waqt konversazzjoni serja jew diskussjoni qalila, dak li jkun joħroġlok, iġhidu aħna, bil-kelma *dannazzjoni* flok *donazzjoni*, bil-kelma *arterite* flok *enterite*, *fl-ospizju* flok *frontispizju*, *il-pessjoni* flok *impressjoni*, *qisvinta* flok *qivvinta*, *kontradanzi* flok *kondoljanzi*; jew meta jiġuk b'xi frazi bħal *sitta sinistra* flok *destra sinistra*, *akkwa di karonja* flok *acqua di Colonia*, *indukrat tajjeb* flok *edukat tajjeb*, *mħur kunvent* flok *mħur konvenjent*, *shana issiqillata* flok *shana esagerata*, *save jew shave the razor* flok *safety razor*, *God shave the Queen* flok *God save the Queen*, *zalza spikkanti* flok *zalza pikkanti*.

Tajba wkoll kif jaqilbu l-ismijiet ta' xi pajjiżi bħal *Genova* flok *Ginevra*, *Taranto* (bl-aċċent fuq it-tieni sillaba) flok *Toronio* u viċeversa, *Olanda*, *Orlanda* jew *Il-Landa* flok *L-Irlanda* u bil-maqlub.

L-istess l-ismijiet u l-kunjomijiet tan-nies: saqsu għalihom lill-Uffiċjali Elettorali!

Imma ma kontx nikteb dana l-artiklu billi niġbed biss mill-esperjenza u l-osservazzjoni tiegħi; imma ried ikun il-ħabib tiegħi Alfred Farrugia Rigaud, osservatur finissmu u traduttur governattiv tal-Malti, biex jagħtini “*bil-kumpliment*” (iva iva, Fred!) numru kbir ta' kliem minn dawn kif ukoll xi espressjoni

jew frasi 'l hawn u 'l hemm li jiena sejjer ingib hawn taht b'or-dni alfabetika.

Dina l-lista tista' tiswa mhux biss għall-mogħdija taż-żmien tal-qarrejja li forsi lanqas jemmnu f'ċertu kliem imfarrak għax ma kellhomx biżżejjed kuntatt mal-popolin, imma iktar u iktar għall-istudjużi tal-Malti, għall-kummedjografi, għall-awturi ta' *sketches* (kos din kif jaqilbuha?) u għall-umoristi (... u din?).

Man-naħa tax-xellug tal-qarrej il-kelma kif għandha tkun; taht l-ittri ta' l-alfabet :—

“A”

Acidu Boriku — Acidu Uriku.
Auberge — Berga.
Air Raid Warning — Air Raid Morning.
Air Raid — Qerrejt.
Attenzjoni — Tentazzjoni; Intenzjoni.
Aspirazzjoni — Assigurazzjoni.
Akkademja — Epidemja.
Aquilina — Ajk u Lina.
Acting — Atkin, Atkins.
Abbondanza — Ambulanza.

“B”

Battleship — Buttership.
Battledress — Butterpress.
Basi — Vasa.
Buon appetito — Bon petit.
Brown — Brow.
Bathroom — Patrun.
Bl-ammunt — Bil-lment; Bil-ammendi ta' rasi; Bil-menti ta' rasi.

“C”

Caruana Curran — Caruana Curry, Currant, Current, Kuran.

Cefai — Nifajk.

Cantur — Kantun.
Castellania — Klistjanija.
Colombo — Kalombu.
Court Martial — Kontra marċa.
Cold Cream — Coal Cream.
Consecutivi — Eżekutivi.
Chi comanda fa la legge — Il-Komander Fire Engine.

“D”

De Pasquale — Ta' Baskal.
Differiment — Din feriment.
Differenti — Indifferenti.
Discharge — Dick Charge.
Defezzjoni — Infezzjoni.

“E”

Bremita — Irmita.
Editur — Awditur.
Effett — Difett.
Effett ta' injoranza — Nuqqas ta' injoranza.
Estern — Etern.
Esternament — Eternament.
Esportaturi — Spuntaturi.
Evakwati — Avukati.
Esperimenti — Esperjenzi.

"F"

Fava — Vava; Bava.
 Ferrovija — Filovija.
 Fox Terrier — Fox Tyre.
 Pistola — Pistola.

"G"

Giordimaina — George the
 Minor.
 Guard come out! — Garden
 out!
 Ganado — Ta' Ganafu.

"H"

Hibernia — Albanija.
 Harper Area — Happy Area.

"I"

Impertinenti — Impenitenti.
 Intraprendenti — Intra Pen-
 denti.
 Inferjuri — Interjuri.
 Injezzjoni — Aljenazzjoni.
 Impossibbli — Possibbli.
 Inspector — Spectre.
 Injoranti — Oljoranti.
 Indjani — Ćiniži.
 Irtrati — Artrati.
 Invigilator — Refrigerator.
 Infusjoni — Konfużjoni.
 Invenzjoni — Il-finzjoni.
 Invażjoni — Inverżjoni.
 Injuranti — Arjuranti.
 It does not concern — Ma tik-
 kunsenjalix.
 Impostata — Impestatata; Im-
 portata.
 Infestata — Impestatata.
 Intern — Infern.
 Interament — Internament.
 Imputat — Amputat.

Inklużi — Konklużi.
 Inkartament — Skartament.

"J"

Jones — Gons.
 Johnnie Cole — Gannikol.
 Jiu Jitsu — Ćudizzju.

"K"

Kanarini — Kanali.
 Kattoliku — Karboliku.
 Kippers — Skippers.
 Kontumaċi — Kontu paċi.
 Konversjoni — Konvulsjoni.
 Konvulsjoni — Konversjoni.
 Korea — Kun Rea; Korrija;
 Korriha.
 Kuntistabbli — Kun Stabbli;
 Kuntrastabbli.
 Kunferenza — Kun Gradenza.
 Ćirurgija — Korreġija.
 Korruzzjoni — Korrezzjoni.
 Kolera — Korla.
 Kompilazzjoni — Esibizzjoni.
 Kontrollur — Kontrellul; Kon-
 tellul.
 Kuntrattur — Kuntatur.
 Kinnie — Guinea; Guinness.

"L"

Laiviera — L-Oviera.
 Librettista — Debattista.

"M"

Massaġġ — Messaġġ.
 Messaġġ — Massaġġ.
 Makkjettista — Makkiniŝta.
 Meraviljuż — Mera Biljuŝ.
 Mounted Police — Mawnten
 Police.
 Messaġġier — Massaġġier.

Massaġġier — Messaġġier.
 Merchant Navy — Marching
 Navy.
 Marines — Morini.
 Marshall Aid — Merchant Aid;
 Marching eight.
 Militar — Metall, Minutar.
 Malaya — Malarja .
 Ministeru — Ministru.
 Ministru — Majjistru.
 Mortari — Murtali.
 Make-up — Wake-up; Take-
 up; Rake-up.
 Mabel — Wejbel; Label.
 Milizzja — Malizzja.

“N”

Nirrofta — Nirroffa.
 Non-Catholic — Mhux nisrani.
 Ninterrompik — Nikkorrom-
 pik; Nirrompik.

“O”

Out ball — Hawn Ball.
 Omnibus — Nemnebus.

“P”

Passaport — Passapartù.
 Puntatur — Puntatur.
 Pepsi Cola — Betsy u Kola;
 Trejzi Kola; Pessy Kola.
 Plebiscite — Play be sheet.
 Propriament — Luprament.
 Protection — Perfection.
 Perfett — Imperfett.
 Piscopo — Kispikò.
 Pace Ascjak — Pačača.
 Porziuncola — Persingla.
 Porta Reale — Putirjal.
 Porzjon — Prinzjon.

Porzjoni — Penzjoni.
 Prosa — Posa.
 Protestant — Mażun.
 Proċess — Luċess.

“Q”

Qorti ta' l-Appell — Qorti tal-
 kappell.

“R”

Refalo — Riefnu.
 Rigaud — Rigward.
 Rubarbru — Il-Barbru.
 Reminixzenza — Re mix-xjen-
 za.
 Restrizzjoni — Re Spezzjoni.
 Restawrazzjoni — Ristoraz-
 zjoni.
 Rediffusion — Lady Fusion;
 Ready Foolish.
 Revizzjoni — Rifużjoni.
 Rivers — Invers.
 Rispett — Dispett.
 Relikwja — Rewikla.
 Referee — Refelin; Re Ferit.
 Round about — Rand u mewt;
 rand u mant.

“S”

Spettaturi — Sputaturi.
 Sputaturi — Spuntaturi
 Sur Schranz — Sur Frans.
 Sur Dato — Soldato.
 Sur Sorotto — Sur Otto.
 Smoke screen — Smoke cream.
 Successjoni — Kuncissjoni;
 Seċessjoni.
 Supervisor — Supravasu.
 Shrapnel — Sharpener.
 Stuzzicadenti — Strizzadenti.
 Speranza — Sperjenja.

	“T”		Tourist Bureau — Torri Burlò.
Trouble maker — Trouble wafer.			“W”
Tray — Train.		Windsor Terrace — Wenzu u Terež.	
Trasportazzjoni — Esportazzjoni.		Wedding Cake — Wooden Cake.	
Train — Tray.			
Trizza — Strizza.			
Tropikali — Topikali.		“X”	
Terribbli — Interribbli.		X-Rays — Esk Race.	

Ma nidholx fl-ispropositi li niltaqgħu magħhom fit-talb, bħal *Torri la' Borna* flok *Turris Eburnea* għaliex niħux xieraq. Imma nittama li l-pregieri jibdew jintgħallinu aħjar, ukoll jekk bil-Latin, għax ċerti litaniji u rużarji li jingħadu fil-knejjes ma tantx ikunu jispiraw devozzjoni.

U l-pregieri tal-knisja mħumiex ċajta.

Iċ-ċajt, tabilhaqq, mħalluh għal waqtu: għall-festini soċjali, għad-diskorsi ta' wara l-pranzijiet, għall-palk.

Iżda hawn ukoll wiehed ma jridx jeżaġera għax inkella ċ-ċajt ma jkollux effett tajjeb. Mhux kull kummiedjografu jaf johloq Mrs. Malaprop oħra bħalma holoq Sheridan f'“The Rivals”. Il-Malapropismi huma żbalji goffi mqegħdin mill-awtur f'balq il-persunaġġ tiegħu biex idahħak. Imma wkoll biex iġġiegħel karattru jidkellew żbaljat bl-ikreh tid tkun taf tajjeb il-lingwa tiegħek. Inkella, flok iddahħak tbikki.

U mhux kull pubbliku jista' jifhem sewwa lil Mrs. Malaprop fit-3 xena tat-3 att tal-kummiedja Sheridjana meta hija tgħid:—

“*Sure, if I reprehend (apprehend) anything in this world, it is the use of my oracular (vernacular) tongue and a nice de-
rangement (arrangement) of epitaphs (epithets)*”.